

PUNNITTU JOHDATUS PRAGMASEMANTIIKAN SYÖVEREIHIN

Matti Larjavaara *Pragmasemantiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1077. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007. 583 s. ISBN 978-951-746-869-5.

Matti Larjavaaran teokseen Pragmasemantiikka kohdistuvat suuret odotukset, sillä suomeksi ei ole ollut saatavilla yliopisto-opetuksen tarpeisiin riittävän perusteellista ja monipuolista semantiikan ja pragmatiikan oppikirjaa. Larjavaaran kirja osin ylittää odotukset, mikä on toisaalta myös sen ongelma. Yli viisisataasiivuinen järkäle on nimittäin liian laaja käytettäväksi sellaisenaan peruskurssin lukemistona. Luvuissa ei myöskään ole sellaisia johdanto-osia, joita olisi helppo valikoiden poimia lukupaketiksi. Teos on takakannen lupauksen mukaan nimenomaan systemaattinen johdatus aihepiiriinsä. Se esittää kypsän tutkijan puntaroitua ja perusteellista pohdintaa semantiikan ja pragmatiikan perusteista ja sukeltaa suoraan syvälle käsittelemensä kielenilmiöiden ytimeen. Käsitteilyä leimaa kokeneen tutkija-opettajan hahmottama kokonaisnäkemys, ja sellaisena teos on asiasta kiinnostuneelle lukijalle innostava keskustelukumppani: se haastaa pohtimaan, kuinka pitkälle oma näkemys käy yksiin kirjoittajan esittämän kanssa.

Aloittelijan käsissä henkilökohtaisin mieltymyksin painotettu johdatusteos voi olla liiankin johdattelva, kun puuttuu vielä pohja, jolta suhteuttaa kirjoittajan väitteitä tutkimusperinteeseen. Pidemmälle ehjineelle sen sijaan kirjan loppuviitteiden tarjoamat lähteet avaavat laajan ja mielenkiintoisen suhteutuskehikon. Lähdeviitteet pakkaavat lievää kotikutoisuuden vaikutelmaa, joka syntyy siitä, ettei Larjavaara kaikin paikoin itse tekstissä asemoi näkemystään merkityksentutkimuksen kenttään.

Teoksen merkitysnäkemys on kuitenkin laaja-alainen ja joustava: se esittelee funktionaalille merkitysnäkemyselle yhteistä pohjaa ja perinnettä. Vähimmälle huomiolle ja ymmärrykselle jäävät vuorovaikutuslingvistiikka ja keskusteluntutkimus, mutta lukujen lopusta löytyy käyttökelpoisia harjoituksia, joissa on tarjolla myös autenttista teksti- ja keskusteluaineistoa.

Teoksessaan Larjavaara korostaa merkityksentutkimuksen teoreettista ja kieliintuition nojaavaa perusluonnetta, jopa empirian kustannuksella. Tässä yhteydessä olisi mielestäni sopinut tuoda selvemmin käsittelyyn havainnon teoriakuormittisuus ja kielellinen merkitys toimijan tietona. Skeemat saavat kyllä keskeisen roolin kokemusta jäsentävinä sisäisinä malleina ja tiedon yksiköinä, jotka luovat käsitteinä perustan viestinnälle ja kielellisellekin merkitykselle, mutta kaikkiaan kielellisen merkityksen konstruktivistista luonnetta olisi voinut kirjan alkuosassa eritellä enemmänkin.

Kirjan loppupuolelta sen sijaan löytää sisäistynyttä näkemystä henkiviä ja selväsanaisia muotoiluja kielellisen merkityksen luonteesta (ks. esim. s. 254–255, 281, 284, 419). Kaiken kaikkiaan teos parane edetessään. Alkulukujen abstraktia käsittelytapaa vaivaavat paikoin raskaat lauserakenteet; semantiikan kielifilosofiasta ponnistavalle perinteelle uskollinen on latvasta tyveen kurkottava teoreettinen lähestymistapa. Myöhemmissä luvuissa sen sijaan saa nauttia kokeneen pedagogin kyvystä selittää abstraktitkin asiat arkijärkisen ymmärrettävästi. Larjavaara osaa myös

lingvistin näkökulmasta kyseenalaistaa ja suhteuttaa kielifilosofisesta perinteestä kumpuavia jyrkkiä dikotomioita: hänen kielinäkemyksensä on miellyttävän suhteellisuudentajuinen, jos kohta höysteenä on hiukan salakavalaakin kritiikkiä, josta osansa saavat eräät *Ison suomen kieliopin* esittämät tulkinnat, Langackerin kognitiivinen kielioppi ja empiirikot.

PRAGMASEMANTIIKAN KERROSTUMAT

Larjavaaran esittämä kielinäkemys on holistinen, semantiikan ja pragmatiikan yhteyttä korostava. Se on sellaisena myös kontekstuaalinen ja mahdolltaa mukaansa kielen vuorovaikutuksellisuuden. Hänen lähestymistapansa siis kattaa myös aitojen diskurssien ja tekstien analyysin, vaikka toisaalta kirjassa operoidaan jopa itse konstruoiduilla keskusteluesimerkeillä. Pitkälti yhden tällaisen ympärille rakentuu kirjan viimeinen, merkitysnäkemystä kokonaisvaltaisesti havainnollistava luku, joka olisi mielestäni lunastanut paikkansa myös johdatuksena teoksen merkitysnäkemukseen.

Larjavaara jakaa kielen kolmeen pragmasemanttiseen kerrostumaan: representatiiviseen, subjektiiviseen ja toiminnalliseen tasoon. Kielen koodin hän jakaa merkki-, prosessi-, puheakti- ja epäsuoraan koodiin. Lopulta nämä kaikki luokitukset yhdistetään monitahoiseen näkemukseen kontekstin eri ulottuvuuksista. Kirjan luvuista viisi ensimmäistä keskittyy lähinnä representatiiviseen tasoon, luku 6 subjektiiviseen ja 7 toiminnalliseen tasoon. Larjavaaran käsitelystä korostuu kautta linjan kontekstuaalisuus, monifunktioisuus ja jyrkkien dikotomioiden kyseenalaistaminen. Luokitusten moninaisuus ei välttämättä jäsenny lukijan mielessä aivan helposti saumattomaksi kokonaisuudeksi.

Alkuluvuista jäin kuitenkin kaipaamaan erittelyä kielellisen merkityksen eri ulottuvuuksiin: miten näkökulma eroaa, kun merkitystä tarkastellaan kielen järjestelmän tasolla sosiaalisesti jaettuna ja kulttuurisena ilmiönä, mitä ongelmia tulee eteen, jos tarkastellaan kognition eri tasoja — intersubjektiivisesti jaettua merkitystä, merkitysten psykologista realismia tai prosessointia — ja kuinka vuorovaikutuksen analyysi tuo oman lisäulottuvuuden metodologisine kysymyksineen.

Esimerkiksi prototyypin käsitteen siinänsä ansiokkaan kriittisen tarkastelun yhteydessä olisi voinut tuoda selvemmin esiin sen, että lingvistinen kuvaus ja kuvausperinne on hyvä erottaa kielellisen merkityksen »todellisesta» olemuksesta, jota kuvaus aina vain jostain kapeasta ja abstrahoidusta näkökulmasta tavoittelee. Prototyypikuvaus on yritys tavoitella kielellisen merkityksen holistista luonnetta samalla kun se yleensä yhdistetään jonkinlaiseen piirrekuvaukseen. Tässä kuvausmielessä Larjavaara toteaa sen käyttökelpoiseksi esitellessään myöhemmin deiksistä, omaa erikoisalaansa.

LATVASTA TYVEEN

Luvussa 1 »Merkitys ja interaktio» lukija johdatetaan semantiikan ja pragmatiikan yhteyttä korostavaan merkitysnäkemukseen semantiikan keskeisten perusjaottelujen kautta. Kirjoittaja lähtee liikkeelle metodeista ja esittelee ensimmäiseksi teoreettis-abduktiivisen metodin. Metodien jälkeen pohditaan kielellisen ja ei-kielellisen merkityksen suhdetta sekä koodi- ja käyttömerkitystä. Merkityksen olemuksen kirjoittaja esittelee lähinnä kognitiivisen psykologian pohjalta ponnistavan skeemanäkemyksensä kautta. Esitetty merkitysnäkemys on kontekstuaalinen, ja kontekstin ulottuvuuksia jäsennetään luokituksella (s. 42–47), josta

▷

on varmasti hyötyä opetuskeskustelun tarpeisiin. Johdantoluvun lopuksi pohditaan merkitystä prosessina viestinnän kulun kannalta, jolloin esiin nousee ero puhujan- ja kuulijanmerkityksen välillä. Larjavaara erottaa myös motiivimerkityksen, jolla hän tarkoittaa kuulijan tulkintaa lausumasta osana puhujan koko käyttäytymistä ja sen intentioita. Hän ei kuitenkaan jatka pohdintaa siihen, millaisin metodein kielentutkijan on mahdollista esittää väitteitä motiivimerkityksistä, onhan hän jo alussa sitoutunut vahvasti korostamaan intuition keskeisyyttä merkityksentutkimuksessa.

Aloitteijan kannalta alkulukujen teorialähtöisessä lähestymistavassa on se ongelma, että monia käsitteitä käytetään jo ennen kuin ne varsinaisesti selitetään. Asiasanastoon liitetyt määritelmät olisivat olleet oiva apu, mutta ne olisivat paisuttaneet sivumäärää vielä entisestään. Sen sijaan on oivallista, että jokainen vierasperäinen termi selitetään etymologioineen alaviitteissä. Lihavoinnit (jotka olen tässä esitetyistä lainauksista poistanut) auttavat olennaisen hahmottamisessa. Teos sopii kaikkineen kertaukseen ja tietojen syventämiseen, myös jatko-opiskelijalle. Tervetullutta on myös, että esimerkkien kirjo ulottuu venäjään ja paikoin suomen sukukieliin. Kirjoitusvirheitä tekstiin on sen sijaan jäänyt harmittavan paljon. Kuvat ja taulukot olisi saanut varustaa selostein.

Luku 2 »Merkin merkitys» pureutuu kielellisen merkin semanttisten ulottuvuuk-sien luokituksiin. Sopivan tiiviin käsittelyn saavat ensimmäisessä alaluvussa merkin semioottinen luokittelu sekä syntagmaattisuus ja paradigmaattisuus. Sen sijaan seuraavien alalukujen ekstensionaalisuuden ja intensionaalisuuden käsittely, lauseen merkkiluonteen pohdinta ja merkin proseduurinluonteen kuvaus sukeltavat suoraan ehkä liiankin syvälle. Toisaalta puhuessaan prosessista tai proseduurista

Larjavaara ei käsittele psykologivististä tietoa kielen prosessoinnista. Ekstension ja intension luokitteluja olisi puolestaan voinut valaista myös perinteisten, antiikista juontuvien »merkitysteorioiden» käsittely. Perusteellisista jäsennyksistä huolimatta esimerkiksi Larjavaaran skeeman käsite jää hiukan hämäräksi. Ekstensionaalisten sanojen luokittelun yhteydessä lukija ohjataan panemaan merkille, »kuinka skeeman ja kohteen suhde noudattelee aika pitkälle sanaluokkasuhteita» (s. 84). Verbien luokan yhteydessä sitten todetaan *sataa*-sanasta: »Viittauksessa skeema ja kohde vastaavat yksityisessä toisiaan. Skeema ilmaisee samahahmoisesti viittauksen kohdetta.» (S. 85.) Lakoninen sanamuoto saa kriittisen lukijan epäilemään kehäpäätelmää.

SEMANTTISIA LUOKITTELUJA

Luku 3 »Merkit koodissa» on käyttökelpoinen ja ansiokas erittely merkityssuhteiden kuvauksesta. Monet opiskelijat kokevat semantiikan perusteiden opiskelun termiviidakoksi. Tähän pulmaan Larjavaara ei tarjoa mitään *occamin* viidakkoveistä, vaan hänkin lähestyy pragmasemantiikkaa erilaisten luokitusten ja kuvauskäsitteiden avulla. Mukana on vanhaa, uutta, lainattua ja itsekehityä. Esimerkiksi kielellisen merkin järjestynyt merkityksistä eli *merkityssikermä* koostuu *valinnaismerkityksistä*, joita ovat *täysmerkitykset* ja *mikrovariantit*. Laajemmin voidaan puhua myös *merkityssperheestä*, joka kattaa sikermän ohella idiomit. Suomeksi uutta on polysemian erittely täyspolysemiaan ja mikrovariaatioon, joka edustaa täysmerkityksiä lähempänä toisiaan olevia alamerkityksiä, merkityssävyjä ja -vivahteita. (S. 111, 117.)

Erityisen suussasulava ei mielestäni sen sijaan ole lainatermi *fasetti*. Sillä kuvataan mikromerkitysten *meronymista* alaluokkaa, tarkoitteen tai sitä edustavan skeeman

eri puolia korostavia alamerkityksiä, joista esimerkkeinä ovat sanojen *kieli* ja *ihminen* kuvaukset. Meronymisen alatyypin ohella Larjavaara erottaa mikrovariaatiosta *hyponymiset mikromerkitykset*, joita leimaa yhden hallitsevan skeeman puute. Testilausekehys *Ajatellaanpa esimerkiksi jotain korttia...* on Larjavaaran mukaan outo siksi, ettei ole yhtä selvää 'kortin' yläkäsitetä. Hallitsevan skeeman puute yhdistää hyponymista mikrovariaatiota täyspolysemiaan. (S. 114–116.) Kirjoittaja toki tuo esiin rajanvedon vaikeuden polysemian eri alaluokkien välillä.

Seikkaperäinen pohdinta ja valaisevat esimerkit ovat merkityssuhteiden osalta paikallaan jo perusteiden opiskelussa, koska merkityssuhteiden monenkirjava luonne alkaa helposti vaivata opiskelijaa silloinkin, kun opetuksessa pyritään pedagogisista syistä pitäytymään karkeammissa luokituksissa. Eri asia sitten on, kuinka paljon painoa pannaan yksityiskohtaisen termistön opiskelulle ja saavuttaako Larjavaaran termistö kanonisoidun aseman. Pohdintaan olisi voinut tuoda mukaan sellaisiakin perinteisempiä käsitteitä kuin merkityksen monitulkintaisuus (*ambiguity*) vs. sumeus (*vagueness*), ja kontekstuaalinen modulaatio olisi ansainnut perusteellisemmän suhteutuksen esitettyyn luokitukseen nähden.

Luvussa 3.6 Larjavaara esittää suomen kielellisten merkkien (ensi sijassa sanojen) luokittelun hallitsevan merkityksen mukaan. Tavoitteena on tehdä jako »mahdollisimman puhtaan» semanttisesta näkökulmasta (s. 181). Larjavaaran erottelemia ryhmiä on 17: erisnimet, denotatiiviset, relatiivis-denotatiiviset, koloratiivis-konnotatiiviset ja affektis-denotatiiviset merkit, 'olla'-primitiivi, relationaaliset, kvantifioivat, indefiniittiset, deiktiset, modaalis-evaluatiiviset, direktiiviset, affektiset ja etikettimerkit, diskursiiviset, tekstuaalis-syntaktiset ja syn-

taktiset merkit. Mielestäni hän olisi kuitenkin kehystänyt luokittelunsa valaisevammin, jos olisi verrannut sitä lingvistiksessä kirjallisuudessa esitettyihin (esim. Frawley 1992: 68–138) jaotteluihin, jotka yleensä pohjaavat karkeasti kielitypologiaan siten, että semanttisiksi luokiksi valikoidaan sellaiset, jotka kielissä tyypillisesti saavat heijastumansa myös muotokategorioissa ja niiden syntaksissa. Aloittelijaa varmasti kiehtoo ajatus puhtaasta semantiikasta, koska hänen on usein vaikea oppia näkemään kielellisen muodon ja merkityksen välinen monisyinen yhteys, joka on funktionaalisen kielitieteellisen analyysin ydin. Verrattuna kriittisyyteen, jota Larjavaara kohdistaa prototyyppikuvaukseen (tosin rajaten välillä kuvauskokeidensa näkökulman tavalla, joka voi kriittisestä lukijasta tuntua tarkoitushakuiselta, ks. esim. s. 201–202), tuntuu yllättävältä se, kuinka paljon hän käyttää tilaa Wierzbickan primitiiveihin pohjaavaan semanttiseen kuvaukseen.

TULKKINA LOGIIKAN JA KIELITIETEEN VÄLILLÄ

Luvussa 4 »Merkeistä representaatioon» käsitellään logiikasta periytyviä proposition ja totuusehtojen käsitteitä sekä referenssiä. Luku sopii selkeydessään mainiosti myös itseopiskeluun. Kirjoittaja toimii tulkkina kielifilosofiasta kumpuavan perinteen ja kielentutkimuksen nykyisten merkitysnäkemyksien välillä ja suhteellistaa kielenkuvauksen kannalta »loogistyyppisiä rasitteita» ja jyrkkiä luokituksia. Referenssi ja definiittisyys saavat suomeen suhteutetun, runsain lause-esimerkein ja taulukoinakin havainnollistetun tulkinnan, jossa korostuu relatiivisuus.

Alaluvussa 4.6 Larjavaara esittelee presupposition ohella itse sepittämänsä termin *adsuppositio*. Adsuppositioilla hän tarkoittaa lisämerkityksiä, joita voi saada

▷

aikaiseksi esimerkiksi fokuoinnilla tai partikkeleilla, kuten *vain*-sanalla lauseessa *Lilli meditoi, mutta Joose vain juhlii*. Erikseen kiinnitetään vielä huomiota pragmaattisiin presuppositioihin, jotka eivät ole totuusfunktionaalisia. Pragmaattinen presuppositio on keino ujuttaa yhteiseksi uskoteltua tietoa lauseeseen, kuten esimerkiksi *Maahanmuuttajakin voi menestyä IT-alalla* ennako-oletuksen, että maahanmuuttajan olisi vaikea menestyä IT-alalla. Aidosta kielenkäytöstä poimitut esimerkit houkuttelevat lukijaa katselemaan ympärilleen ja pohtimaan näiden vaikeasti rajautuvien kielen implisiittisten keinojen käyttöä.

Teoksen esimerkeistä suosikkini on lukuun 5 »Näkökulma ja representaatio» johdatteleva ohje, jossa kirjan kertojamina perehdyttää vaimonsa pannuhuoneeseen puhelimitse. Se innostaa pohtimaan kuulijanäkökulmaisuuksia käytännön elämän kannalta. Luvussa myös kehystetään indeksisyyden ja deiksiksen tarkastelu mielen teoriassa ja väläytetään lapsen kielen kehitystä ostensiivisesti representoiduista tarkoitteista referentteihin, jotka eivät ole läsnä puhetilanteessa. Johdatuksessa merkityksentutkimuksen perusteisiin tarvitaan tällaisia avauksia, jotka rakentavat siltaa lukijan kokemusmaailman ja teorian välille. Luku on kaikkiaan selventävä ja perusteellisesti jäsennetty esitys, joka tarjoaa pohdinnan aihetta edistyneemmällekin lukijalle. Tässäkin tulee esille Larjavaaran kyky suhteellistaa dikotomioita esimerkiksi osoittamalla referentiaalisten ja predikoi- vien ilmausten samankaltaisuus.

Selventävä on myös tarkastelu, joka tuo esiin definiittisyyden relatiivisuuden. Se lähtee artikkelikielten definiittisyydestä ja osoittaa sen erot artikkelittomiin kieliin verrattuna. Larjavaara erottaa kuulijan kannalta identifioitavaan viittaavan definiittisyyden, joka on kuulijanäkökulmaista spesifistä representaatiota, ja vain puhujan

identifioitavaan viittaavan definiittisyyden, joka on puhujaperspektiivistä spesifistä representaatiota. Hänen mukaansa vain edeltävä on artikkelittomissa kielissä ja pragmasemanttisesti definiittisyyttä. (S. 300.) Perspektiivi kuuluu teoksen ongelmallisiin käsitteisiin, koska sillä tarkoitetaan lingvistiksessä traditiossa monella eri tavalla täsmentyvää näkökulmaisuuksia. Siksi on pedagogisesti hankalaa ottaa ohjenuoraksi Larjavaaran rajausta, jossa puhujan perspektiivi merkitsee sitä, ettei kuulijaa huomioida lainkaan (s. 306).

DEIKSIKSEN MALLIT

Pronominaalideiksiksen kuvauksissa on kiintoisaa ristivetoa perinteisempien kuvausten ja pronominiinien vuorovaikutuksellisuutta korostavan lähestymistavan välillä. Larjavaara esitteleeikin demonstratiivideiksiksen kuvausperinteen viideksi malliksi luokittelemansa jäsennyksen avulla: 1) Perinteisessä mallissa korostuu läheisyyden ja etäisyyden erolle perustuvien *tämän* ja *tuon* ero *se*-pronominin, 2) havaintopiirimallissa pronominiinien ero perustuu puhujan (*tämä*), kuulijan (*se*) ja heidän yhteisen (*tu*) havaintopiirinsä eroon, 3) persoona-spatiaalimalli yhdistää persoonakiintopisteet etäisyysoppositioihin, 4) sosiopiirimalli pyrkii irrottautumaan spatiaalisesta mallista, mutta saa Larjavaaralta vähiten ymmärrystä osakseen, ja 5) Ison suomen kieliopin huomiopiirimalli esitetään sen seuraajana.

Larjavaaran mukaan kukin edeltävistä malleista kuvaa oikein yhden siivun demonstratiivijärjestelmästä, mutta hän ei sitoudu mihinkään niistä, vaan esittää omaankin aiempaan tutkimukseensa verrattuna uuden koosteen: »[K]uvaan suomen demonstratiiveja kognitiivisessa mielessä **realistisesti** eli lähtien siitä, miten ne **to-della** toimivat kuulijan tarkkaavaisuuden suunnan ohjaamisessa ja huomion repre-

sentatiivisessa kiinnittämisessä erityyppiin kohteisiin» (s. 323, lihavoitnit T. O.-R.). Tällainen muotoilu on harmillisen löyhää muuten niin perusteellisessa teoksessa. Prototyypimallia soveltava erittely rakentaa havainnollisine kuvineen joustavan kompromissin aiempiin näkemyksiin verrattuna. Siinä *tämä* ja *se* ovat prototyypisissä merkityksissään symmetrisessä suhteessa puhujan vs. kuulijaan ja *tuo* poikkeaa prototyypiltään niistä: »Puhujan on osoitettava kohde lähipiirinsä ulkopuolelta (mutta ei vapaasti kuulijan suunnasta). Kohde edustaa sijaintinsa tai vaikkapa järjestyksen puolesta toiseutta suhteessa 'tämä'-tyypin tarkoitteisiin.» (S. 344 kuva 6.) Tulkinnan voi jopa karkeistaen tiivistää nyrkkisääntöön: »*Tämä*:n kohde on puhujan käsissä, *tuo*:n kohde puhujan silmissä, mutta *se* viittaa niin kuulijan käsissä kuin kuulijan silmissä olevaan.» (S. 346.) Erittely tarjoaa oivan lähtökohdan keskusteluun sillekin, joka ei täysin allekirjoita Larjavaaran näkemystä. Empiirikko tosin kaipaisi selvempää esimerkkien kontekstuaalisen tulkinnan korpuspohjaisuuden osoittamista ja aloittelija voi ihmetellä, mihin esitetyt tulkinnat pohjaavat. Tulkintojen osuvuudessa kuitenkin näkyy se, että kyseessä on kirjoittajan pitkäaikainen tutkimuskohde.

Käsittelynsä saavat myös aika ja aspekti (luku 5.5): »Tunnetuin, tyypillisin ja suomen kannalta ainoa relevantti aspektin muoto voidaan kuvata väljästi kategorioiksi, joilla ilmaistaan tapahtumisen/tekemisen kokonaishahmoisuutta versus kokonaishahmon puuttumista.» Larjavaara kutsuu perfektivistä aspektia kokonaisvaltaiseksi eli *holistiseksi* ja imperfektivistä *meristiseksi*, tapahtumisen vain osiensa tai laatunsa näkökulmasta näyttäväksi. (S. 352–353.) Suomen aspektia hän kutsuu kielio pilliseksi *objektiaspektiksi* (s. 354), ja hän kiinnittää huomiota myös *nominaaliaspektiin* eli: »Jossain hyvin laajassa mielessä suomen partitiivi on

aspektiivi, aspektin ilmaisin.» (S. 357–358.) Aikamuotojen käsittelyä havainnollistetaan perinteistä kuvausta täsmäntävin aikajakaukuvauksin. Polysemian erittely valaisee varsinkin perfektin luonnetta sekä sen ja imperfektin ja toisaalta pluskvamperfektin keskinäistä suhdetta. Tässä yhteydessä puhutaan myös kielio pillistumisesta. Kirjoittaja olisi saanut merkitysnäkemyskseen kautta linjan laajempaa kehystystä tuomalla kielio pillistumistutkimusta ja typologiaa koskevia havaintoja systemaattisemmin mukaan tekstiin.

SUBJEKTIIVISUUDEN SUBJEKTIIVISUUS

Luvussa 6 Larjavaara erottaa subjektiiivisuuden puhujan näkökulmasta. Tämä käsitteeksikko on ongelmallinen siksi, että se saa kielitieteen sisälläkin erilaisia tulkintoja (ks. esim. s. 398). Subjektiiivisuuden Larjavaara luokittelee yhteentoista alaluokkaan: modaalisuus, episteemisyys, evaluatiivisuus, impressionaalisuus, emotionaalisuus, mielialojen, mielentilojen ja vireiden ilmaisu, attitudinaalisuus, sosiaalinen suhteuttaminen, kohteliaisuuden ilmaisu, halujen ja toiveiden sekä tahtomusten ja suunnitelmien ilmaisu (s. 394–395). Larjavaara suhteuttaa modaalisuuden lingvististä käsittelyä jälleen selventävästi ja kuvioidenkin avulla modaliteettien logiikkaan ja erottaa eksplisiittisesti ilmaistun ydinmodaalisuuden kaikessa kielellisessä ilmaisussa läsnä olevasta implisiittisestä modaalisuudesta: kielenkäyttöä leimaa yleensä pikemminkin relatiivinen totuustakuu. Faktuaalisuus vastakohtineen saa tässä yhteydessä selventävän esittelyn.

Liitepartikkeleiden käsittely koelausekehysten avulla luvussa 6.4 on selvimpiä esimerkkejä kirjoittajan teoreettisesta ja intuitiota korostavasta orientoitumisesta, liitepartikkelit kun on totuttu näkemään

▷

tyypillisesti kontekstuaalisina ja vuorovai-
kutuksellisinä kielen elementteinä. Testi-
lauseet voivat toki pelkistettyinä selventää
kielellisen muodon ja merkityksen yhteyden
analyysikeinoja. Kohteliaisuuden käsitte-
ly luvussa 6.6 on tiiviydessään napakka
johdatus aihepiiriin, ja kohteliaisuuden
lähestyminen vastapuolen emotionaalisen
näkökulman huomioimisena tekee sen var-
maan opiskelijalle kiinnostavammaksi kuin
perinteinen statuksen korostaminen.

Loppuluvussa saadaan vihdoinkin suo-
meksi kunnollinen johdatus pragmatiikan
klassisiin perusteisiin, Gricen maksiimeihin
ja relevanssiteoriaan asti. Larjavaara hah-
mottelee funktionaalista puheaktimallia,
jossa hän jakaa kielen toiminnallisen tason
viiteen puhefunktioon eli puheaktimerki-
tykseen: diskursiiviseen puhefunktioon,
lajityyppimerkitykseen (joka on sidok-
sissa genreihin), institutionaaliseen pu-
hefunktioon, semanttiseen puhefunktioon
(eli perinteiseen puheaktimerkitykseen) ja
motiivimerkitykseen. Luokittelu laajentaa
samalla perinteistä näkemystä puheaktista
tavalla, joka korostaa interaktiivisuutta ja
lausuman monifunktioisuutta. Semanttisten
puhefunktioiden luokituksessa Larjavaara
korvaa Searlelta periytyvän puheaktiluoki-
tuksen pikemminkin Jakobsonin puhefunk-
tioon rinnastuvalla luokituksella assertii-

viseen, direktiiviseen, ekspressiiviseen,
kooperatiiviseen ja poeettiseen puhefunk-
tioon (s. 492–493).

Larjavaara ei missään tytydy vain selos-
tamaan alkuperäislähteitä vaan kehrittelee
koko ajan niiden pohjalta omaa tulkintaansa.
Hän ei esimerkiksi hyväksy perinteistä
käsitystä epäsuoruudesta vaan erottaa kon-
ventionaalistuneiden kohteliaiden fraasien
(kuten *Voisitko ojentaa suolapurkkia!*) epä-
sanankummuksisuuden aidosta epäsuoruudesta
(s. 521).

Teoksessa merkityksen kuvaus näyttäy-
tyy perinteiseen tapaan perustutkimuksena,
jossa eri kuvaustapoja ei vertailla pohtimal-
la niiden sovellusarvoa. Toivottavasti Lar-
javaaran tapa korostaa merkityksen kon-
tekstuaalisuutta auttaa pragmasemantiikan
perusteisiin tutustuvaa oivaltamaan, että
kyse on sellaisista teoreettisista jäsennyk-
sistä, joilla on sovellusarvoa tarkasteltaessa
elävän elämän kielenkäyttötilanteita. ■

TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ
Sähköposti: tiina.onikki@helsinki.fi

LÄHTEET

FRAWLEY, WILLIAM 1992: *Linguistic seman-
tics*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence
Erlbaum Associates, Publishers.